مجله علمی پژوهش در علوم انسانی ومطالعات اجتماعی (سال سوم)
شماره ۸ / جلد دوم/ تابستان ۱۳۹۶ / ص ۱۵۱- ۱۴۵

ارزیابی کتب انگلیسی با اهداف ویژه انتشارات سمت

آزاده نعمتی
[۱] دانشگاه آزاد اسلامی واحد جهرم، گروه آموزش زبان انگلیسی، جهرم، ایران

نام و نشانی نویسنده مسئول:
نام و نام خانوادکی
آزاده نعمتی

چکیده
نقش کتاب‌های درسی دانشگاهی از جمله تدریس انگلیسی به عنوان اهداف ویژه محوری و اساسی است. به همین دلیل ارزیابی این کتاب‌ها نیز ضروری و لازم است. در این تحقیق با استفاده از یک پرسشنامه بله/خیر، نظر ۵۷ استاد در دانشگاه آزاد اسلامی و سراسری شیراز در مورد عملکرد کتاب‌های زبان انگلیسی با اهداف ویژه از انتشارات سمت از جنبه‌های مختلف پشتیبانی، آموزشی، انسانی و آموزش واژگان اخذ گردید. نتایج نشان داد که از نظر ۷۱ درصد از اساتید، کتاب‌ها ایده‌آل هستند. همچنین کتاب‌ها دارای نقاط قوت قابل توجهی هستند که نقاط ضعف آنان بسیار جزئی و قابل چشم پوشی است.

واژگان کلیدی: انگلیسی با اهداف ویژه، انتشارات سمت، ارزیابی، آموزش واژگان، ارزیابی کتب درسی انگلیسی دانشگاهی

مقدمه

اهمیت کتاب‌های درسی در امر آموزش برای همگان واضح و روشن است. یک کتاب درسی مناسب می‌تواند هم به دانشجو و هم به اساتید در تدریس کمک کند. کتاب درسی می‌تواند اهداف مختلفی را برای معلمان تعریف کند. هرچند گروه زیادی عقیده دارند که وجود کتاب‌های درسی سودمند است، گروهی دیگر بر این باورند که استفاده از کتاب‌های درسی به عنوان یک مؤلفه آموزشی معایبی دارد. بنا به نظریه یر (۱۹۹۶) به عنوان مثال از معایب کتابهای درسی می‌تواند کافی نبودن مطالب کتاب برای سطوح مختلف، تشابه کتاب‌های یکسان، ارتباط نداشتن کتاب با علائق فراگیر، محدود کردن معلم به کتاب و ... باشد. بنابراین، نقش کتاب‌های درسی نقش کلیدی و مهمی است. ارزیابی کتب تالیفی نیز بخشی از کار تألیف و تدریس کتاب می‌باشد. برخورداری از بهره وری در تألیف کتاب‌های درسی دانشگاهی نیازمند ارزیابی و نقد مستمر آن‌ها در تلاش برای از بین بردن کاستی‌ها است (رضی، ۱۳۸۸).

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها که نام اختصاری آن «سمت» می‌باشد، سازمانی دولتی است که به تدوین کتاب‌های درسی و کمک درسی در سطح دانشگاهی می‌پردازد. این سازمان در سال ۱۳۶۳ با تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی

تأسیس شد و هدف از آن دگرگونی بنیادی درس‌های علوم انسانی دانشگاه‌ها بود. این سازمان تا سال ۱۳۹۵ حدود ۲۰۰۰ عنوان با شمارگان حدود ۳۷ میلیون جلد در موضوعات مختلف علوم انسانی چاپ کرده است (ویکی پدیا).

چهارچوب‌های مختلفی برای ارزیابی کیفی درس انگلیسی در نظر گرفته شده است. رشیدی و بهرامی (۱۳۹۱) چهارچوب‌ها را به سه دسته بر اساس زمان تقسیم بندی کرده اند. دسته اول مربوط به دهه ۱۹۷۰ است که براساس روش شنیداری گفتاری می‌باشد. دسته دوم در دهه ۱۹۸۰ بر اساس رویکرد ارتباطی است و دسته سوم بر پایه جنبه‌های علمی استفاده از زبان و ارتباط-محور در دهه ۱۹۹۰ ایجاد شده است.

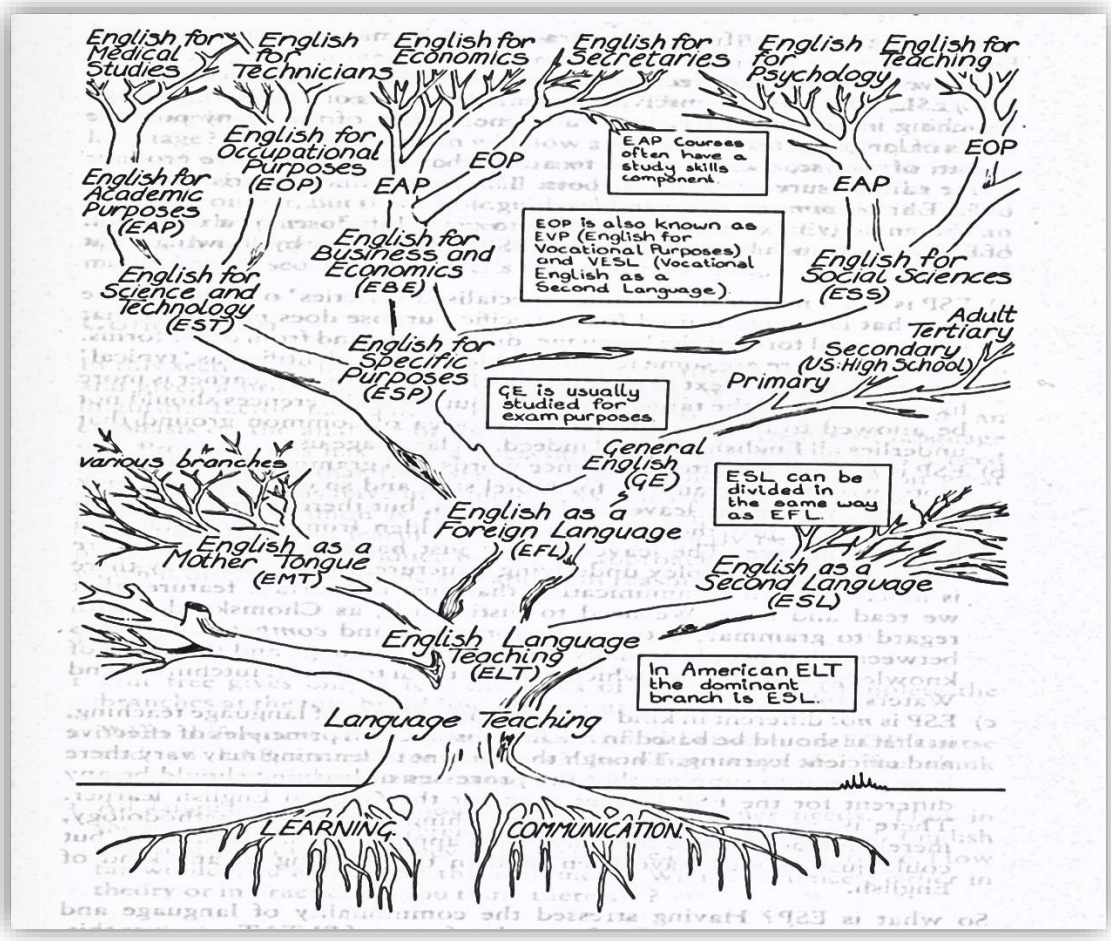
برای ارزیابی کتب درسی زبان انگلیسی چهارچوب‌های دیگری نیز وجود دارد. چهارچوب‌های تاکر (۱۹۷۵)، شلدون (۱۹۸۸)، یر (۱۹۹۶) و لیتل جان (۱۹۹۸) تنها نمونه هایی از این چهارچوب‌ها هستند.

در الگوی ارزیابی کانینگز ورد (۱۹۹۵) ارزیابی شامل سه مرحله قبل از استفاده، در حال استفاده و بعد از استفاده کتاب می‌باشد. در این تحقیق برای ارزیابی کتب انگلیسی با اهداف ویژه انتشارات سمت، از الگوهای ارزیابی مختلفی استفاده شده است و بر اساس آن الگوها پرسشنامه جدیدی طراحی گردیده است.

انگلیسی با اهداف ویژه

انگلیسی با اهداف ویژه یک حرکت از قبل برنامه ریزی شده و منسجم نبوده است. به عبارت دیگر می‌توان گفت که ظهور انگلیسی با اهدف ویزه از دل روندهای آموزشی دیگر رشد یافته است. همانطور که هاچینسون و واترز (۱۹۳۰) بیان کرده‌اند سه دلیل عمده برای ایجاد انگلیسی با اهدف ویژه وجود دارد که شامل موارد زیر می‌باشد: ۱) تقاضای دنیا برای ایجاد چنین رشته ای، ۲) تغییر و تحول در زبانشناسی و ۳۳) تاکید بر روانشناسی اموزشی فراگیران.

انگلیسی با اهداف ویژه در دهه ۱۹۶۰ ایجاد شد. برای توضیح این سؤال که انگلیسی با اهداف ویزه چیست، هاچینسون و واترز (۱۹۳۰) با نشان دادن درخت آموزش زبان انگلیسی (**ELT**) جایگاه اصلی انگلیسی با اهداف ویژه را نشان دادند. در درخت **ELT** ریشه‌های آن یادگیری زبان و ارتباطات زبانی می‌باشد. تنه درخت آموزش زبان می‌باشد که به شاخه‌های مختلفی مانند انگلیسی به عنوان زبان دوم (**ESL**)، انگلیسی به عنوان زبان مادری (**EMT**) و انگلیسی به عنوان زبان خارجه (**EFL**) تقسیم شده است. سرشاخه این درخت انگلیسی با اهداف ویژه می‌باشد که خود زیرمجموعه انگلیسی با اهداف دانشگاهی (**EAP**) وانگلیسی با هدف کاری(**EOP**) می‌باشد.



تصویر ۱: درخت آموزش زبان انگلیسی (هاچینسون و واترز، ۱۹۳۰).

هدف از انگلیسی با اهداف ویژه، تدریس دستور زبان یا واژگان تخصصی هر رشته نمی باشد. تدریس انگلیسی با اهداف ویژه با تدریس زبان‌های دیگر متفاوت نیست بلکه انگلیسی با اهداف ویژه یک رویکرد در آموزش زبان می‌باشد (هاچینسون و واترز، ۱۹۳۰). در ایران نیز این نوع رویکرد به زبان برای رشته‌های خاص مورد استفاده قرار گرفته و سازمان سمت برای هر رشته اقدام به تدوین کتابی تحت عنوان «انگلیسی تخصصی برای رشته ...» کرده است.

سوالات تحقیق

این مقاله در صدد ارزیابی کتب انگلیسی با اهداف ویژه از طریق پرسش‌های زیر می‌باشد:

۱. از نظر اساتید دانشگاه عملکرد عوامل پشتیبانی کتاب‌های انگلیسی با اهداف ویژه انتشارات سمت چگونه است؟

۲. از نظر اساتید دانشگاه عملکرد عوامل آموزشی کتاب‌های انگلیسی با اهداف ویژه انتشارات سمت چگونه است؟

۳. از نظر اساتید دانشگاه عملکرد عوامل انسانی کتاب‌های انگلیسی با اهداف ویژه انتشارات سمت چگونه است؟

۴. از نظر اساتید دانشگاه عملکرد عوامل آموزش واژگان کتاب‌های انگلیسی با اهداف ویژه انتشارات سمت چگونه است؟

پیشینه تحقیق

کتاب‌های درسی و خصوصاً کتاب‌های تألیفی زبان انگلیسی از جنبه‌های مختلفی مورد ارزیابی قرار گرفته اند. یارمحمدیان، آزمند و زارعی (۱۳۸۸) در مقاله‌ای تحت عنوان ارزیابی کتاب‌های درسی دانشگاهی علوم انسانی بر اساس شاخص‌های مطلوب کتاب‌های درسی دانشگاهی چک لیستی در قالب ۵۰ سؤال تهیه کردند و در نتیجه نشان دادند که کتاب‌های درسی دانشگاهی مورد بررسی از شاخص‌های مطلوب کتاب‌های درسی دانشگاهی به نحو مطلوب استفاده نکرده اند. آنان پیشنهاد دادند که شاخص‌هایی باید برای نشر کتب علوم انسانی بررسی و تصویب شود و به عنوان معیار برای ارزیابی تصمیم گیری چاپ کتاب‌های درسی انتخاب شوند تا انتشار بر اساس سلایق و نظرات ناشران و مؤلفان نباشد.

رضی (۱۳۸۸) در مقاله خود شاخص‌های ارزیابی و نقد کتاب درسی دانشگاهی را از ۵ جنبه بررسی کرد. نعمتی (۲۰۰۹) کتاب‌های زبان انگلیسی به عنوان زبان خارجه را مورد بررسی قرار داد و نتیجه گرفت که از لحاظ واژگانی متن‌ها باید از ساده‌تر به سخت‌تر در کتاب مرتب شوند.

رشیدی (۱۳۸۸) چهارچوبی جامع را برای ارزیابی کتب درسی دانشگاهی ارائه داد و چهارچوب جدید را برای چند کتاب دانشگاهی استفاده کرد و نتایج حاصله، چهارچوب جدید را تأیید کرد. در مقاله دیگری رشیدی و بهرامی (۱۳۹۱) کتاب زبان انگلیسی عمومی را مورد ارزیابی تحلیلی قرار دادند و نقاط ضعف و قوت آن را مشخص کردند. نتیجه آن شد که ویژگی‌های مثبت کتاب بیشتر بود.

حسینی و مطور (۱۳۹۱) با استفاده از روش تحلیل محتوا کتاب‌های درسی دانشگاهی رشته علوم تربیتی را مورد نقد و بررسی قرار دادند. از مهم‌ترین نقاط قوت کتاب‌های درسی در بخش شکل و محتوائی، مواردی چون سلیس و قابل فهم بودن نگارش اثر، رعایت قواعد ویرایشی و نگارشی و معادل سازی مناسب و استفاده از اصطلاحات تخصصی بود. آنان داشتن غلط‌های چاپی و تطابق نداشتن با سرفصل‌های شورای عالی برنامه ریزی را از نقاط ضعف کتاب دانستند.

نجاتی، ابراهیمی و شریفیان (۱۳۹۳) تأثیر فونت و رنگ را بر یادگیری فهرست کلمات مورد بررسی قرار دادند و نتایج کار نشان داد که فونت بر یادگیری آنی تأثیر معنی دار دارد و تأثیر آن بر یادگیری تأخیری معنی دار نیست.

روش شناسی تحقیق

کتابهای مورد ارزیابی

در تحقیق حاضر با مراجعه به سایت انتشارات سمت به صورت هدفند کتاب‌های زبان انگلیسی تخصصی انتخاب شد. زبان انگلیسی تخصصی خود دارای چهار زیرشاخه به صورت زیر بود: زبان انگلیسی تخصصی علوم انسانی، زبان انگلیسی تخصصی علوم پایه و مهندسی، زبان انگلیسی تخصصی علوم پزشکی و زبان انگلیسی تخصصی هنر. از میان چهار گروه فوق، گروه زبان انگلیسی تخصصی علوم انسانی به صورت هدفمند انتخاب شد زیرا که محقق با کتاب‌های انگلیسی تخصصی آشنایی داشته و چندین دوره آن‌ها را تدریس کرده و همچنین چند کتاب در زمینه انگلیسی تخصصی با همکاری دانشگاه ازاد اسلامی واحد جهرم منتشر نموده است. کتاب‌های بخش علوم انسانی شامل ۷۱ کتاب بود که از میان آن‌ها کتاب‌های زیر به صورت تصادفی انتخاب شد: انگلیسی برای دانشجویان رشته جامعه شناسی، انگلیسی برای دانشجویان رشته مدیریت، انگلیسی برای دانشجویان رشته تاریخ، انگلیسی برای دانشجویان رشته هتل داری و انگلیسی برای دانشجویان رشته ادبیات.

ابزار تحقیق

در پژوهش حاضر محقق پرسشنامه‌ای برای ارزیابی کتب زبان تخصصی با اهداف ویژه تهیه کرده که به صورت بلی یا خیر بوده است و شامل ۴ بخش کلی و ۳۰ سؤال میباشد. چهار بخش اصلی این پرسشنامه سؤالاتی را در مورد وجود یا عدم وجود عوامل پشتیبانی، عوامل آموزشی، عوامل انسانی و آموزش واژگان ب است. پرسشنامه‌های مختلفی در مورد ارزیابی کتاب وجود دارد که پرسشنامه حاضر پس از بررسی پرسشنامه‌های موجود و انتخاب سؤالاتی که در تمامی پرسشنامه ها مشترک بود تهیه و تنظیم گردید. قسمتی که مربوط به تدریس آموزش لغات می‌باشد توسط خود محقق اضافه شد. پایایی این پرسشنامه که با استفاده از آلفا کرونباخ محاسبه شد،

۸۳/. بود و از آنجا که اساتید به زبان انگلیسی مسلط بودند پرسشنامه به زبان انگلیسی تهیه شد و از آنان خواسته شد تا پرسشنامه را کامل کنند (نک. ضمیمه).

شرکت کنندگان

در این تحقیق ۵۷ شرکت کننده با محقق همکاری کردند. شرکت کنندگان اساتید دانشگاه آزاد و سراسری واحد شیراز بودند که در رشته‌های مختلف تدریس می‌کردند. آن‌ها سابقه تدریس کتاب‌های تخصصی را برای مدت حداقل ۳ سال داشته‌اند و از هر دو جنسیت مرد و زن بوده اند.

یافته‌ها

پس از جمع آوری پرسشنامه‌ها و بررسی آن‌ها نتایج حاصله در جدول ۱ و تصاویر ۲ و ۳ نشان داده شد.

جدول ۱. نتایج نظرسنجی اساتید نسبت به عوامل پشتیبانی، آموزشی، انسانی و آموزش واژگان

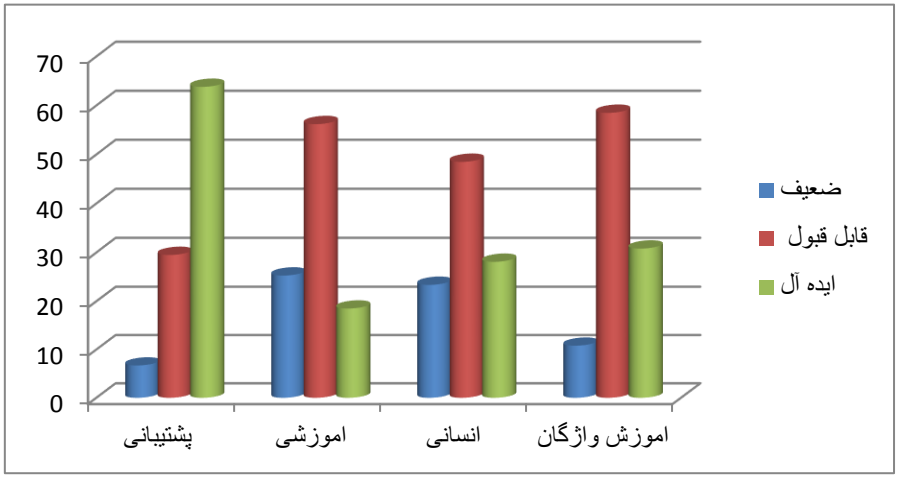
عوامل	پشتیبانی	آموزشی	انسانی	آموزش واژگان
ضعیف	۶/۷	۲۵/۳	۲۳/۴	۱۰/۸
قابل قبول	۲۹/۵	۵۶/۲	۴۸/۵	۵۸/۵
ایده‌آل	۶۳/۸	۱۸/۵	۲۸/۱	۳۰/۷

همانطور که در جدول ۱ نشان داده شده است بیش از نیمی از شرکت کنندگان عقیده داشتند که کتاب از لحاظ پشتیبانی ایدئال می‌باشد. سؤالات پشتیبانی شامل دو سؤال بود. به عبارت دیگر پرسیده شده بود که آیا کتاب از لحاظ قیمت مناسب است و دانشجویان می‌توانند به راحتی آن را تهیه کنند یا خیر؟ تنها ۶/۷ درصد از اساتید بیان کردند که کتاب از لحاظ پشتیبانی ضعیف می‌باشد.

عامل آموزشی ۱۵ سؤال را شامل می‌شد که سؤالات به تدریس مهارت‌ها و محتوای کتاب، مربوط بود. از نقاط ضعف کتاب‌های انگلیسی با اهداف ویژه این است که کتاب‌ها فاقد قسمت‌های شنیداری، تمرینات پیش شنیداری، مکالمه و مهارت‌های نگارش و پاراگراف نویسی می‌باشند. از نقاط مثبت این کتاب‌ها از نظر اساتید این بود که کتاب‌ها شامل آزمون‌های مختلفی است که برای دانشجویان رشته‌های مختلف جذاب است هرچند کتاب‌ها مطالب را دوره نمی کنند. همچنین از نقاط مثبت دیگر کتاب‌ها این است که شامل مطالب واقعی می‌باشد و از لحاظ فرهنگی نیز پذیرفته شده‌اند و به دانشجویان مهارت‌هایی را می‌آموزد که در مطالعه مستقل باشند و مطالب از آسان‌تر به سخت‌تر چیدمان شده اند. بنابراین بر اساس جدول ۱ در مجموع ۵۶/۲ درصد از اساتید گفته‌اند که کتاب‌های انگلیسی با اهداف ویژه از لحاظ عامل آموزشی قابل قبول هستند و ۲۵/۳ درصد آنان عقیده داشتند که کتاب‌ها از لحاظ آموزشی ضعیف هستند و ۱۸/۵ درصد آنان بیان کرده‌اند که کتاب‌ها از لحاظ آموزشی ایده‌آل می‌باشند.

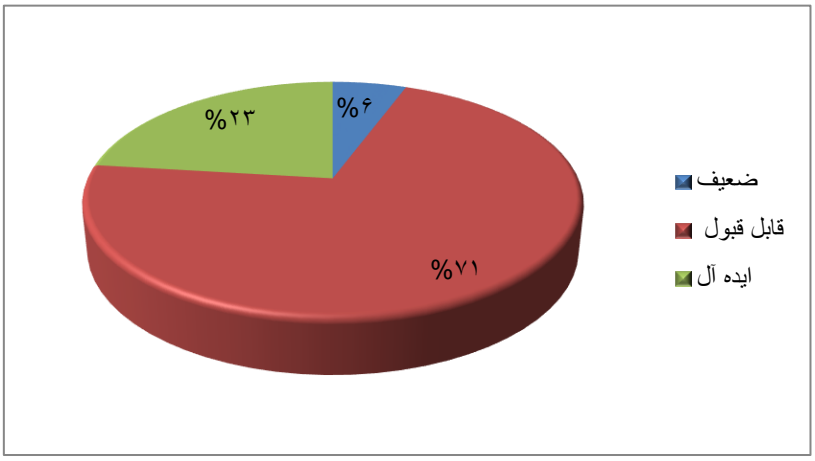
سؤالات عوامل انسانی شامل ۷ سؤال مختلف در مورد عوامل معلم پسند و کاربرپسند بود. کتاب‌ها از لحاظ سهولت استفاده برای اساتید و دانشجویان، ایجاد انگیزه، جذاب بودن، استفاده از عکس‌ها و مطالب متنوع، از نظر ۲۸/۱ درصد از اساتید ایده‌آل بود. درمجموع ۴۸/۵ درصد بیان کردند که کتاب‌ها از نظر متغیر انسانی قابل قبول است و ۲۳/۴ درصد از اساتید عقیده داشتند که کتاب‌ها از لحاظ عامل انسانی ضعیف است و برای تدریس معلمان نیاز به توضیحات بیشتری دارد و اضافه کردن فایل‌های صوتی و دیسک فشرده می‌تواند به ارتقاء کتاب کمک کند.

عامل آخر مربوط به ارزیابی تدریس واژگان با ۶ سؤال بود. در این سؤالات پرسیده شده که آیا تلفظ واژگان از طریق الفبای آوانگار بین المللی (**IPA**) تدریس می‌شود؟ آیا راهکارهای خاصی برای آموزش واژگان به کار می‌رود؟ آیا کلمات جدید در متن برجسته سازی می‌شوند؟ و ترجمه واژگان در کتاب‌ها وجود دارد؟ آیا واژگان در قالب بافت آموزش داده می‌شوند یا خیر؟ در جواب سؤال‌های فوق، ۳۰/۸ درصد از اساتید گفته‌اند که کتاب‌ها ایده‌آل می‌باشند و ۵۸/۵ درصد از آن‌ها ذکر کرده‌اند که کتاب‌ها قابل قبول‌اند و درصد کمی یعنی ۱۰/۸ درصد گفته‌اند که کتاب‌ها در تدریس واژگان ضعیف عمل کرده اند.



تصویر ۲. نتایج نظرسنجی اساتید نسبت به عوامل پشتیبانی، آموزشی، انسانی و آموزش واژگان

تصویر ۲ نیز مطالب مندرج در جدول ۱ را به گونه‌ای تصویری نشان می‌دهد.



تصویر ۳. نتایج نظرسنجی اساتید به صورت کلی در مورد کتاب‌ها

ارزیابی کلی کتاب‌های زبان انگلیسی با اهداف ویژه تألیف انتشارات سمت در تصویر ۳ نشان داده شده است. در مجموع ۷۱ درصد از اساتید بیان کرده‌اند که کتاب ها قابل قبولند و ۲۳ درصد انها عقیده داشتند که کتاب‌های انگلیسی با اهداف ویژه ایده‌آل هستند و تنها ۶ درصد انها عقیده داشتند که کتاب ها کلا ضعیف می‌باشند.

نتیجه گیری

با وجود پیشرفت‌های زیاد در فن اوری و روش‌های جدید اموزشی، وجود کتاب‌های الکترونیک و کتاب خانه‌های مجازی کتاب‌های چاپی در امر تدریس هنوز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.میتوان گفت که کتاب درسی دانشگاهی رسمی‌ترین رسانه در زمینه ی ارتباط علمی است و نقش اساسی دارد (رضی، ۱۳۸۸). در امر تدریس انگلیسی با اهداف ویژه نیز کتاب‌های زبان تخصصی نقش محوری در سطوح مختلف دانشگاهی دارند. در این تحقیق نشان داده شد که بیشتر اساتید از عملکرد کتاب‌های انگلیسی با اهداف ویژه در جنبه‌های مختلف راضی هستند و کتاب برای تدریس ایده‌آل است. هر چند هنوز نقاط ضعف کمی مانند نبود دیسک فشرده برای اموزش شنیداری و یا اموزش نگارش وجود دارد که امید است در چاپ‌های بعدی این نواقص از بین برود.

فهرست منابع

حسینی، س. م. ح. و مطور، م. (۱۳۹۱). نقدی بر کتاب‌های درسی دانشگاهی رشته علوم تربیتی در ایران. *پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی*، *۲۶*، ۱۱۹-۱۴۲.

رشیدی، ن. (۱۳۸۸). چهارچوبی جامع برای ارزیابی کتب درسی دانشگاهی. *عیار*، ۲۲، ۲۱-۳۶.

رشیدی، ن. و بهرامی، م. (۱۳۹۱). ارزیابی تحلیلی کتاب زبان انگلیسی عمومی. *پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی*، *۲۵*، ۵۹-۷۸.

رضی، ا. (۱۳۸۸). شاخص‌های ارزیابی و نقد کتاب‌های درسی دانشگاهی. *سخن سمت*، ۲۱، ۲۱-۳۰.

نجاتی، و.، ابراهیمی، س. و شریفیان، م. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر فونت و رنگ بر یادگیری فهرست کلمات. *پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی*، *۳۳*، ۱۸-۲۸.

یارمحمدیان، م. ح.، آرمند، م. و زارعی، ه. (۱۳۸۸). ارزیابی کتاب‌های درسی دانشگاهی علوم انسانی بر اساس شاخص‌های مطلوب کتاب‌های درسی دانشگاهی. *عیار*، ۲۳، ۳۶-۵۸.

. *Choosing your course book*. Oxford: Heinemann.)1995(Cunningsworth, A.

. *English for specific purposes: A learning centered approach*.)1987(Hutchinson, T. & Waters, A. Cambridge: Cambridge University Press.

Littlejohn, A. (1998). The analysis of language teaching materials: Inside the Trojan horse. In B. Tomlinson (Ed.), *Materials development in language teaching* (pp. 190-216), Cambridge: CUP.

Nemati, A. (2009). Evaluation of an ESL English course book: A step towards systematic vocabulary evaluation. *Journal of Social Sciences*, *20*(2), 91-99.

Sheldon, L. E. (1988). Evaluating ELT textbooks and materials. *ELT Journal*, *42*, 237-246.

Tucker, C. A. (1975). Evaluating beginning textbooks. *English Teaching Forum*, *13*, 355-361.

. *A course in language teaching: Practice & theory*. Cambridge: Cambridge)1996(Ur, P. University Press.